

קרן קימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

מצוות השמיטה – האיזון בין הפיתוח לבין שמירה על הטבע ועל הסביבה מערך שיעור לתלמידי חטיבה ותיכון

מהו התפקיד שלנו, בני האדם, בשמירה על הסביבה והטבע בעידן של פיתוח תעשייתי, וכיצד ערכי שנת השמיטה תורמים לקידום רעיון האיזון בין השניים? המערך נכתב בשיתוף עם ארגון צהר

*תוכני הפעילות מיועדים לצורכי הדרכה והוראה בלבד, ואין לעשות בהם כל שימוש אחר מעבר לשימוש זה

מטרת על – הכרת החשיבות של שמירה על האיזון בין פיתוח תעשייתי לשמירה על הטבע ועל הסביבה.

מטרות ביניים

א. הבנת הקונפליקט בין תפקידו של האדם בפיתוח העולם לבין תפקידו בשמירה עליו.
ב. הכרת מצוות השמיטה וערכיה כרעיונות המקדמים את האיזון הנדרש בין הפיתוח לבין שמירה על הטבע ועל הסביבה.

אוכלוסיית יעד: חטיבת ביניים וחטיבה עליונה
משך זמן השיעור: 45 דק'

מבנה המפגש – מהלך השיעור פתיחה (5 דק')

משחק אסוציאציות: על המשתתפים לומר במהירות מילים שמתקשרות עם הביטויים הבאים: פיתוח, תעשייה, טבע, מפעלים, טכנולוגיה, כסף, איכות חיים, סמרטפונים, כימיקלים.

אפשר לראות שמצד אחד הביטויים טכנולוגיה, איכות חיים, כסף וכו' מעוררים לרוב קונוטציות חיוביות, ולעומת זאת מילים כמו מפעלים, תעשייה וכו' מעוררות קונוטציות שליליות.

תפקידיו של האדם: עיון במקורות (10-15 דק')

בראשית פרק א, כח:

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּה הַרְמֵשֶׁת עַל-הָאָרֶץ"

• מהו תפקידו של האדם בעולם לפי הפסוק הזה?

קרן קיימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

בראשית פרק ב, טו:

"וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ"

- מה תפקידו של האדם בעולם לאור הפסוק השני?
- האם אין סתירה בין שני הפסוקים?
- לאיזה מהתפקידים אתם מתחברים באופן אישי? (אפשר גם לחלק את הכיתה לשתי קבוצות – קבוצת "כבשו את הארץ" וקבוצת "לעבדה ולשמרה" – וכל קבוצה תנסה להציג את העמדה שלה.)

הקרנת הסרטון "האי של צחי" וקריאת מאמר (2 דק')

- מקרינים את הסרטון "האי של צחי":
https://greenwin.kkl.org.il/features/environment/earth-day/movies/Tzachis_island
- קוראים מאמר קצר בשבח אכילת החמוס:
<https://www.infomed.co.il/articles/4066>

דיון בעקבות הסרטון (8 דק')

- מה דעתכם על הסרט? מה הוא מנסה ללמד אותנו?
- מה לדעתכם גרם לכישלון של צחי להשיג איזון? (תשובות אפשריות: רדיפה אחר העושר; שימוש באמצעים חריגים (פצצות); ניצול לא נכון של משאבי האי).
- מה הייתם מציעים לצחי לעשות כדי לא לגרום להרס של האי? איך אפשר ליצור איזון בין המטרות החיוביות? (הפצת חומוס בריא והצלחה כלכלית לצד שמירה על האי.)

הצעה לאיזון הנדרש: מצוות השמיטה (15 דק')

עיון במקורות:

ויקרא פרק כה, ג-ז:

- "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את-תבואתה:"
- "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליקוק שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר:"
- "את ספיון קצירך לא תקצור ואת-ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ:"
- "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך:"
- "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל-תבואתה לאכל."
  - מדור חינוך – לאנשי חינוך והדרכה: <http://www.kkl.org.il/youth-and-education>
  - חלון ירוק – אתר קק"ל לצעירים: <http://www.greenwin.kkl.org.il>

קרן קימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

- מהו לדעתכם הטעם למצוות השמיטה במקרא? מדוע אחרי כל שש שנים צריך לשבות ממלאכה?

רמב"ם, ספר מורה נבוכים חג, פרק לט

"ואמנם כל המצוות אשר ספרנום ב"הלכות שמטה ויובל" מהם – לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם פלם... ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה" (הארץ תתחזק בזמן שיפסיקו לעבד בה)

- מה הקשר בין "הרחבה לבני אדם פלם..." ל"שתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק"?
- האם אפשרי לחזק גם את הטוב עבור בני אדם וגם את הארץ?
- האם אין סתירה בין צורכי האדם לצורכי הארץ / הטבע / הסביבה?
- איך השמיטה מסייעת לאיזון בשמירה על הטבע?

מצ"ב שני מקורות נוספים עם מסרים דומים (אפשר לבחור אחד מהם):

הרב שאול ישראלי¹ – שיח שאול על התורה, עמוד שמח א

"אין ערך להתנגעות, לריצה מבהלת להעשיר. באה שמטה, והפסוף אשר נרפש הרי הוא כפאן שאין לה הופכין, הנכסים שנאגרו ברוב עמל מפקרים ומפקעים... בא כאן מעין סילון של מים קרים על המוחות המיגעים והמזיעים שאשר הנוטים לראות ביקום אשר ברגליהם חלק ממהותם... (האושר שלהם הוא בקנין החומרי) "כל אותה תחרות וקנאה, ריצה ועמל... מה מטרה יש בכל אותה צבירת הון התוכל להנות ממנו במלואו בשלמות? יש הרי בזה הפנית תשומת הלב מהקנינים החיצוניים, והעברת עקר המחשבה כלפי הקנינים הפנימיים הרוחניים העקריים, רק אשר בהם ימצא הספוק."

תנוח, תחלק, תניח / פרופ' אבי שגיא ופרופ' ידידיה שטרן

"... בישראל המופרטת, הגלובלית ורבת הפערים, השמיטה היא סימן קריאה הכרחי. יש לנו, באמתחתנו הלאומית, תרופה מוכנה לשיקום הסולידריות הבין-אישית שהתרופפה. במובן זה, השמיטה היא מרכיב בחוסן הלאומי. קשה שלא להתרשם מעמקות האידיאה, הנעה

¹ הרב שאול ישראלי (כ"ה בתמוז ה'תרס"ט, 14 ביולי 1909 – י"ט בסיוון ה'תשנ"ה, 17 ביוני 1995) היה רב ופוסק, מן הרבנים הבולטים של הציונות הדתית, תלמיד מובהק של הראי"ה קוק. כיהן כדיין בבית הדין הרבני הגדול, חבר מועצת הרבנות הראשית, ראש ישיבת מרכז הרב, נשיא מכון ארץ חמדה וחבר הנשיאות המייסדת של איחוד הרבנים למען ארץ ישראל. חתן פרס ישראל למדעי היהדות. ממקימי חבר הרבנים שעל ידי הפועל המזרחי, דוברו ועורך ביטאון – "התורה והמדינה". נחשב לפוסק בעל שיעור קומה בולט – ובעיני רבים היה לפוסק הבולט בציונות הדתית.

קרן קימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

בזהירות בין הרצון לשמר את רכושו של האדם לרצון שלא לראות ברכוש חזות הכל. השמיטה היא קריאה לביצור בועה בזמן, שבה העשייה הכלכלית אמורה להגיע לרגיעה, שמטפחת חמלה, רחמים ואף שותפות בין כל החולקים את פני האדמה, כולל חייט השדה. בשנה השמינית המרוץ יימשך, מכיוון שהאנושות זקוקה לו, אך האידיאה וזיכרונה יחלחלו אל מחוץ לשנת השבתון, אל שש שנות הקדחתנות היצרנית".

- איך השמיטה יכולה לסייע להתמודד עם הרדיפה אחר המותרות שגרמה להריסת האי של צחי?

סיכום

קריאה משותפת של הקטע הבא.

מתוך מאמר של ג'רמי בנשטיין – מנכ"ל מרכז השל לחשיבה ומנהיגות סביבתית:

חזון שמיטה כבקרת לקצב הצריכה והפתוח

"יש צורך לפתח הבנות מחדשות בנושא הקצב הנכון של פתוח וצריכה לחברה פוסט-תעשייתית; חזון השמיטה מהווה השראה לפעלה זו. לאור המחזוריים של שבת ושמיטה, יש ערך אישי וחברתי לאמוץ הפסקות ותקופות קצרות וארכות יותר של חסר עשייה כלכלית על-מנת ליצר את החלל לצמיחה תרבותית ורוחנית. כלומר, רסון צריכת הזמן שהמערכת כופה עלינו. כדאי לפחות להתחיל ולשאל את השאלות, שכלל אינן נשאלות במחזורותינו: מהו קצב נכון לפתוח ולפעילות כלכלית? מהן הפרופורציות הנכונות לפעילות כלכלית ולצמיחה; ומהו היחס הראוי בין רדיפת פרנסה לבין חיי הרוח, ברבד הפרט והכללי?"

- כיצד אתם הייתם עונים לשאלות של כותב המאמר?

"לגבי ההתקדמות הבלתי פוסקת במדע ובטכנולוגיה: רבים טוענים, ביניהם מובילים בקהילה המדעית, ששנת שמיטה... נדרשת כדי להשתלט על הפתוח המסחרר של טכנולוגיות, שאת השלכותיו אין לצפות. האם אפשר וכדאי להשלים עם המרוץ לפתוחים בביו-טכנולוגיה, לדגמה, בלי להרהר במעשינו? בלי להכריז 'פוס', רגע, כדי שנוכל לקבע כללים למשחק החדש הזה? רבים יגידו שזהו חלום אוטופי, אפילו אם היינו מסכימים שהוא רצוי. פרוש הדבר, שהם רואים בפתוח הטכנולוגי מכונה שקשה לעצר בעדה, מכונה שרצה מאליה ואנו פשוט רצים אחריה. אם כך הוא, אז המצב אף חמור יותר ממה ששערנו: הפוך תפקידים מחלט בין ה'עבד' לבין ה'אדון'; או יותר נכון, בין בעל המלאכה לבין הכלים שלו. הרי הצד התאולוגי של השמיטה מדגיש שאין דבר שהוא שלנו (לא אדמה, לא כסף, לא חפצים כלשהם), ולכן אסור ללכת עם רעיון הבעלות עד הסוף; הצד התאולוגי גם מדגיש, שאנו איננו

קרן קימת לישראל

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

עבדים לאותם חפצים אלא לכה רוחני מתעלה, המביע חפץ מחמירנות דטרמניסטית (קבועה מראש) קזו"

סיכום: כלים לדרך...

איך אנחנו משלבים בין "לעבדה ולשמרה", לבין "כבשוה" בחיים האישיים שלנו? איך מפתחים את העולם ועדיין מצליחים לשמור על הטבע ועל הסביבה? בקשו מהמשתתפים למנות דוגמאות לדרכים שבהן אפשר להיטיב עם הטבע וגם עם בני האדם.

למידע על קק"ל בשנת שמיטה ולחומרים נוספים של קק"ל בנושא, היכנסו למדור שנת שמיטה:

- באתר קק"ל: <https://www.kkl.org.il/youth-and-education/halon-lamechanchim/study-materials-for-teachers/shmita-activities>
- בחלון ירוק לצעירים: <https://greenwin.kkl.org.il/features/holidays/shmita>